

Hronika Currents Actualités

EURETHNO У 2009.

EURETHNO-Мрежа научне и техничке сарадње у етнологији и историји Европе Савета Европе и Санкт-Петербуршки Гуманитарни универзитет Профсоюзов организовали су у Санкт Петербургу од 17. до 19. септембра 2009. године научни скуп *Nouvelles approches de l'identité culturelle: fêtes des morts, cimetières et tombes comme elements de l'identité en Europe*.

Учесници научног скупа из Русије, Француске, Италије, Данске, Србије, Финске, Бугарске, Мађарске, Румуније и Кипра изнели су нове погледе на културни идентитет у Европи. Предмет њихове научне анализе били су посмртни ритуали, гробља као елементи културног идентитета у Европи. Интересантна саопштења била су дата и у оквиру друге теме "Проблеми етнокултурне самоидентификације у Европи: време, ритуали и традиције".

Чланови франкофоне мреже имали су задовољство да се упознају са колегама са Хуманитарног универзитета и музеја Ермитаж из Санкт Петербурга и института "Миклухо Маклај" из Москве. Најважнију улогу у организацији научног скупа имала је "национална антена" у мрежи EURETHNO из Русије, доценткиња историјских наука Хуманитарног универзитета из Санкт Петербурга Рита Урицкаја.

Научна саопштења са научног скупа биће објављена током 2010. године

у угледној едицији Етнологија Европе, уз ангажовање оснивача Мреже антрополога Жоселин Боне професорке из Монпелијеа и др Лорана Себастијена Фурнијеа, секретара Мреже. Један од прилога биће и мој рад саопштен на овом скупу *Le masque comme signe: entre les vivants et les morts*.

Сенка Ковач

Међународни научни скуп: **Теренска истраживања /изазови-результати-примена/**, Музеј "Старо село" Сирогојно, од 31. августа до 3. септембра 2009. године

Етнографски институт САНУ и Музеј "Старо село" у Сирогојну окупиле су етнологе, историчаре и историчаре уметности, фолклористе и етномузикологе из Србије, Хрватске, Словеније, Македоније, Италије, Чешке, Словачке, Бугарске и Русије. Рад се одвијао у три паралелне секције. Прва секција Теренска истраживања (изазови-результати-примена) бавила се редифинисањем и преиспитивањем теренских искустава. Друга секција радила је у оквиру Седме српско-бугарске конференције: Културно наслеђе и национални идентитет: упоредно истраживање у Бугарској и Србији, Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду. Трећа секција окупила је колеге из Словеније и Србије у оквиру Прве срп-

ско-словеначке конференције: Срби у Словенији и Словенци у Србији, Етнолошка истраживања идентитета и поглед на стање у струци.

Свој осврт на овај изузетно значајан научни скуп уврадићу из угла учесника прве секције.

У раду Улога терена у етнолошком научно-истраживачком процесу, Радост Иванова је анализирила улогу теренског рада у истраживањима бугарских етнолога у прошлости и данас. Марина Симић је изложила рад Терен антропологије: проблеми припадности, лоцирања и имплицитних дискурса изнела своје виђење стратегије позиционирања које антрополози и њихови саговорници креирају на терену. Инес Прица је у раду О преносивости теренског искуства изнела став да се стара начелна питања методологије, текстурности, субјективности, културних разлика отварају при сваком "изласку на терен". Габријела Килианова Теренски рад и етика се бавила најчешћим етичким проблемима у теренском раду: избором тема истраживања, поштовањем етичких правила у току теренског истраживања, заштитом личних података информаната током истраживања, архивирања и објављивања резултата истраживања. У раду Теренска истраживања и чешка етнологија. О трендовима развоја, Мирослав Валка је навео да је теренско истраживање у чешкој етнологији прошло развој који се поклапа са општим европским трендовима. Током деведесетих година и у чешкој антропологији покренута су питања у вези с етиком истраживања и употребом антрополошких метода. Димитрије Големовић се бавио анализом истраживача током дугогодишњег рада на терену. Посебно је интересантно његово виђење терена као стваралачке ин-

спирације истраживача у раду Истраживач на "терену" – "терен у истраживачу". Мирослава Лукић-Крстановић се у раду Етнографија уживо: старе/нове истраживачке парадигме бавила питањем етнографије уживо која се заснива на "перманентним, актуелним, променљивим, редигованим, ревидираним и консолидованим научним (са)знањима и истраживачким искуствима. Вацлав Михаличка је у студији случаја Теренско истраживање као средство идентификације културне свести у сеоској заједници, дефинисао везу између истраживања и утицаја истраживања на обликовање локалног идентитета у једном чешком селу. Светлана Ђалдовић је указала на значај фактора време за теренска истраживања у раду Благвременост теренских истраживања. Весна Трифуновић се бавила анализом једног облика фолклорног материјала до кога је дошла преко Интернета у раду Повратак кабинетског рада: пример приступа проучавању постсоцијалистичке трансформације српског друштва. Сајбер простор и неинституционализоване друштвене групе и интерактивна размена података кроз одређене антрополошке теме предмет је анализе Марка Стојановића у раду Посматрање са учествовањем – нови хоризонти: интернет групе и сајбер простор. Марта Стојић је у студији случаја анализирила социјални центар у Словенији у раду Метода посматрања са учествовањем: пример Социјалног центра Рог, Љубљана. Роберто Дапит је у раду Визуелно теренско истраживање на словеначком језичком подручју изнео резултате истраживања традиционалних форми ритуала на простору Западне Словеније, укључујући словеначко језичко подручје у Италији. Истраживање је обављено

комбиновањем фото и видео документације. Анализом аудио-визуелних докумената бавио се Драган Цицварић раду Аудио-визуелна грађа као резултат теренских истраживања у етнологији и антропологији. Хелена Беранкова се у раду Истраживачки пројекат – документовање сеоских локалитета бавила идеолошком позадином, историјом и резултатима једног пројекта у Чешкој. Мирјана Мирчевска је указала на значај студентског рада на терену, рада у групи и примени тероријског знања у пракси на примеру неколико целина у Македонији у раду Други људи – други обичаји versus други људи – исти обичаји. Соња Петровић је у свом саопштењу Теренско истраживање фолклора – обука, методологија, интердисциплинарни приступ, индексирање и интерпретација грађе, представила досадашње резултате рада у оквиру курса "Теренско истраживање фолклора" на Филолошком факултету у Београду. Јарослав Отченашек се бавио методама теренског истраживања које етнологи могу користити за анализу интеракције која се успоставља између бајке и приче са "фантастичним" стилем у раду Трансформације савремене анализе усменог фолклора: бајка versus фантастика. Сенка Ковач се бавила методолошким значајем поновљених истраживања у раду Етнолошка теренска истраживања Догона као предмет преиспитивања. Марина Керимова је истражила употребу инструмената истраживања (упитника) у теренским истраживањима у раду Програмирање етнографије у Русији у XIX веку. Рад Теренска истраживања на белоруско-руској и украјинско-руској граници Марине Мартинове, резултат је истраживања културних специфичности граничних подручја. Јана Поспишило-

ва је анализирали особености етнолошких истраживања у престоници Моравске у раду Етнолошка истраживања града Брна. Милош Луковић је у раду Искуства теренског истраживања у српским енклавама на северу Косова и Метохије указао на специфичности у теренским истраживањима енклава.

Домаћини овог скупа имали су још неколико интересантних саопштења. Ивана Тодоровић је истражила надгробне споменике у раду Надгробни споменици младим људима на сеоским гробљима западне Србије. Никола Крстовић је скренуо пажњу на испитаника као баштиника у раду Теренско истраживање као начин буђења свести о сопственој баштини. Зорица Златић Ивковић је указала на значај теренских истраживања за настанак и рад музеја на отвореном – значај музеја на отвореном за будућа теренска истраживања, а Боса Росић је указала на позитивна и негативна искуства етнолога и архитеката у реконструкцији културног наслеђа презентованог у Музеју на отвореном "Старо село".

Поред научних сазнања са ове одлично организоване конференције, учесници ће памтити љубазност и гостопримство наших домаћина и лепоте Сирогојна.

Сенка Ковач

Studentska terenska praksa – Knjaževac 2009.

Svake godine, u letnjem periodu, studenti treće godine etnologije i antropologije imaju priliku da se upoznaju sa jednom od osnovnih karakteristika antropologije – terenskim istraživanjem. Ove godine, studenti su mogli da biraju između

više ponuđenih mogućnosti, što je svakako doprinelo tome da gotovo svi dobiju šansu da se oprobaju na terenu. Jedna od ponuđenih mogućnosti je bila i terenska praksa u Knjaževcu, koja se u kontinuitetu realizuje već sedam godina. Boravak u Knjaževcu je organizovan u saradnji sa Zavičajnim muzejem iz Knjaževca, a finansiran iz budžeta Filozofskog fakulteta. Ovogodišnji istraživački rad na terenu je trajao pet dana (4-8. jula). S obzirom na to da su studenti pokazali veliko interesovanje za ovaj teren, što je bilo u disproportiji sa mogućnostima (finansijskim, smeštajnim kapacitetima), moralo se razmišljati o kriterijumima izbora. Kako je praksa obavezna za studente treće godine, moglo bi se reći da je to bio prvi kriterijum selekcije. Odlučujući faktor je bio uspeh postignut na studijama, prosečna ocena na ispitima kao i broj položenih ispita. Na osnovu toga je formirana rang lista od četrnaest studenata. Ovogodišnju praksu su, po prvi put, vodile dr Gordana Gorunović i Marija Ristivojević.

Prvi sledeći korak u organizovanju rada na terenu je bio koncepcija samog istraživanja, odnosno formulisanje istraživačkih tema. Studentima su bile ponuđene dve teme (koncept starosti i svakodnevnica, kao i koncept etno muzike), a takođe im je ostavljena mogućnost da sami osmisle temu koju bi istraživali. Na osnovu tema za koje su se opredelili, formirane su dve grupe. Nakon formulisanja tema i raspodele studenata po grupama, pre polaska na teren, održano je nekoliko sastanaka sa studentima. Na prvom sastanku kome su prisustvovali svi studenti, dr Lidija Radulović, koja je vodila ovu terensku praksu proteklih godina, je kroz priču o dosadašnjim iskustvima boravka u Knjaževcu, kao i prikazivanjem fotografija sa terena, studentima pomogla da se upoznaju sa osnovnim metodama i tehnikama terenskog istraživanja, i da

steknu neku predstavu o tome "šta ih na terenu čeka". Interaktivnim pristupom, kroz diskusiju sa studentima, formirani su i upitnici po kojima se na terenu radi. Ove svojevrsne "pripreme" pred teren su neophodne kako bi se studenti, kojima je ovo prva praksa tog tipa, što bolje pripremili za istraživanje.

Jedna grupa se bavila istraživanjem koncepta starosti i starenja, kao i svakodnevnog života. Ispitivanje identiteta tamošnjeg stanovništva kroz koncept starosti i starenja dobija jednu posebno značajnu dimenziju, ako se uzme u obzir da u ovim krajevima živi pretežno staračko stanovništvo. Zamisao je bila da se kroz razgovore sa ispitanicima stekne predstava o životu ljudi na selu u periodu tranzicije, ali i razmotre neka od pitanja vezanih za koncept starosti. Jedan deo ove grupe je od početka terensku praksu pratio "okom kamere". Deo bogatog video materijala dobijenog na ovaj način, pretočen je u film koji je učestvovao na, nedavno održanom, 18. Međunarodnom festivalu etnološkog filma u Etnografskom muzeju u Beogradu.

Druga grupa je istraživala koncept etno muzike kako u seoskoj tako i u gradskoj sredini. Osnovni cilj je bio saznati u kojoj meri stanovništvo ovog kraja uopšte upotrebljava ovaj termin i šta on za njih predstavlja. Ovaj muzički žanr naročito može biti važan kada se dovede u vezu sa formiranjem i proizvodnjom kako lokalnih, tako i identiteta na opštijoj ravni budući da je u tesnoj vezi sa konceptom tradicije. Shodno postavljenim ciljevima, jedan deo terenskog rada je bio fokusiran na Festival kulture mladih Srbije koji se održavao u samom Knjaževcu, dok je drugi deo rada obavljan u okolnim selima kroz razgovor sa lokalnim stanovništvom. Na osnovu posmatranja nastupa raznih grupa, razgovora sa organizatorom festivala, kao i prisutnim

posetiocima, bilo je moguće steći neku predstavu o tome kako je koncipiran sam festival, kako ovaj festival doživljava lokalno stanovništvo, ali i kakav je odnos prema "etno" muzici.

Po dolasku u Knjaževac, tj. u selo Ravna, gde je, kao i prethodnih godina, bio obezbeđen smeštaj studenata i instruktorki, u okviru Arheo-etno parka, rad je bio organizovan tako da se ujutru odlazilo na teren i popodne vraćalo. Posle popodnevne pauze, sa studentima se diskutovalo o sakupljenom materijalu, ispitanicima, samom istraživanju kako bi se sagledali postignuti rezultati za taj dan i razjasnile nejasnoće, prezentovale novonastale ideje i uopšte "sabrani utisci". Za grupu koja se bavila muzikom, "radno vreme" je bilo i u večernjim časovima jer se tada u Knjaževcu održavao pomenuti festival.

Pored Knjaževca, istraživanja su vršena u selima Gornja i Donja Kamenica, Donje Zuniče, Radičevac, Minićevo, Vitkovci, Ravna. Osnovne istraživačke tehnike zastupljene u obe grupe su bile pre svega razgovor sa ispitanicima i posmatranje. Jedna grupa studenata je imala priliku da prisustvuje seoskoj slavi u selu Donje Zuniče i na taj način posmatra i učestvuje u jednom takvom značajnom događaju. Materijal sa terenskog istraživanja je dokumentovan u pisanoj, audio i video formi.

Ljubaznošću direktora i zaposlenih u Zavičajnom muzeju, deo studenata je, sa kustosom Muzeja, obišao Zavičajni muzej, Muzej grada Knjaževca, a čitava grupa je poslednji dan boravka posetila i arheološki lokalitet Timacum Minus.

Iako se koncept "terena" u antropologiji promenio u smislu da više nije neophodno "otići na teren", već teren može biti svuda oko nas, terenska letnja praksa poput ove predstavlja itekako korisno iskustvo. Tokom ovih par dana provedenih

u Knjaževcu, studenti su se "na licu mesta" upoznali sa tehnikama i metodama istraživanja o kojima su slušali na predavanjima. Praksa ih je naučila da postoje uspešni, ali i manje uspešni pokušaji dolaženja do informacija, kao i da se istraživač mora prilagođavati postojećim situacijama. Ne manje važna je bila i prijateljska i opuštana atmosfera koja je vladala sve vreme boravka na terenu i itekako doprinela da učinkovitost bude veća, kao i da se sa terena, pored beleški i snimaka, ponesu i pozitivni utisci.

Marija Ristivojević

Seminar socio-kulturne antropologije u Istraživačkoj stanici Petnica 2009. godine

Ove godine održan je 15. ciklus seminara socio-kulturne antropologije u Istraživačkoj stanici Petnica. Veliki broj učesnika zahtevao je da ove godine polaznici i polaznice budu podeljeni u dve grupe: one koji su ranije pohađali seminar i one koji su na seminar došli prvi put. Tako su održana dva zimska semina, jedan koji se nastavljao na prošlogodišnji ciklus seminar i drugi, za nove polaznike, koji je bio osmišljen kao uvod u ovogodišnji ciklus seminara. Prolećni seminar je bio metodološki i kao i prethodnih godina, cilj ovog seminara bio je da učeniscima i učesnicama omogući da usvoje osnovne antropološke koncepte i istraživačke tehnike koje će im omogućiti da započnu samostalne projekte. Na letnjem seminaru polaznici i polaznice slušali su predavanja koja su dalje problematizovala i objašnjavala neke od tema na kojima rade, a imali su priliku i da realizuju malu radionicu vizuelne antropologije "Ulice tuđeg grada" (Other's people town) koju je vodila MA Nadiya Chushak. Jesenji seminar je i ove godine

bio neka vrsta zaključnog seminara na kojem su polaznice i polaznici završavali započete radove i slušali nekoliko predavanja koja su bila konferencijskom tipa i koja su imala za cilj da im pomognu da se što bolje pripreme za predstojeću Petničku konferenciju.

Seminarem su rukovodile dr Jana Baćević (zimski i prolećni seminar) i dr Marina Simić (letnji i jesenji seminar). Na seminaru su ove godine predavali: mr Predrag Šarčević (Treći program Radio Beograda), MPhil Deana Jovanović (Univeristy of Utreht), dr Jana Baćević (Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum i Centar za obrazovne politike, Beograd), mr Sanja Zlatanović (Etnografski Instut SANU), MA Maria Falina (Central European University Budapest, Hungary i Московский государственный университет имени М.В.Ломоносова, Россия), MA Nadiya Chushak (University of Melburn), mr Ivan Đorđević (Etnografski Instut SANU), dr Marina Simić, Olga Mitrović (Fond za otvoreno društvo, Beograd).

Na prolećnom i letnjem seminaru polaznici su osmislili sopstvene male istraživačke projekte sa temama koje su se kretale od različitih pojava popularne kulture, novih urbanih legendi i rituala, do analize udžbenika, adaptacije američkog fudbala u srpskoj sredini, života kineskih emigranata i štitenika staračkih domova. Uobičajenu praksu intezivnog mentorskog rada, pored stručnih saradnika, obavljali su i studetni i studentkinje antropologije – Sonja Žakula, Anika Jugović Spajić, Milica Milić i Mladen Đurić.

Nekoliko polazničkih radova prezentovano je na VIII godišnjoj konferenciji polaznika Istraživačke stanice Petnica,

"Korak u nauku", održanoj u Petnici od 26 do 29. novembar, 2009. Svoje radove su predstavili: Dejana Kostić (Analiza autobalkanizacije u filmu "Underground" Emira Kusturice), Marija Simić (Integracija stranih elemenata u lokalni kontekst: primer američkog fudbala u Kragujevcu), Nataša Stevanović (Hotel Panoptikon: uticaj doma za penzionere na formiranje identiteta stanara), Ognjen Kojanić (Crno-belo: analiza diskursa o rasi u udžbenicima za gimnaziju) i Vasilije Marković (Semiološka analiza mita o Beloj Ženi). Kao i prethodnih godina, Konferencija je bila prilika za međusobno upoznavanje polaznika i polaznica sa različitih seminara, ali i dobro mesto za sučeljavanje mišljenja i uobličavanje konačne verzije radova. Naime, kako je Petnička konferencija izrazito interdisciplinarna, pitanja koja postavljaju polaznice i polaznici upućeni u različite discipline dobra su smernica za dalje promišljanje započetih projekata i proširivanje uvida u sličnosti i razlike antropologije i drugih disciplina.

Poseban izazov ovog seminara predstavlja zadatak da se u ciklusu od četiri seminara predstavi disciplina koju polaznici i polaznice nisu imali priliku da prate u srednjoj školi. Tako je glavni cilj seminara da omogući učesnicima i učesnicama da se upoznaju sa disciplinom i steknu osnovna antropološka znanja koja će moći da upotrebe kao kritički aparat za analizu različitih vrsta socijalnih i kulturnih fenomena, a koja im mogu biti korisna u daljnjem školovanju bez obzira na profesionalnu karijeru koju izaberu.

Marina Simić